Wstęp do teorii mediów
Wykład VI

Krzysztof Gajewski
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 13 kwietnia 2021

Spis treści

Imię bóstwa

Słowo święte

Słowo jarmarczne

Imię bóstwa

Imię bóstwa

Gerardus van der Leeuw (1890-1950)

- imię: „Człowiek, który musi porozumieć się z jakąś mocą i przeżywa w niej jakąś wolę, stara się oczywiście nadać temu przeżyciu jakąś formę i odgraniczyć je od innych podobnych przeżyć. Dokonuje tego nadając mocy **imię**."

Imię bóstwa

Gerardus van der Leeuw

- liczba mnoga: „bezosobowość wyrażać ma liczba mnoga”
- imię boga jest częścią jego ciała: jawne lub tajne
- element chwilowości: „Bóg, który wywiódł Izraelitów z Egiptu”

Słowo święte

Numinosum

Rudolf Otto (1890-1950)

- Czym jest istota uczucia numinotycznego? (numen praesens)
- Numinosum nie można się nauczyć, można je tylko wzbudzić

Środki wyrazu numinosum

Środki wyrazu numinosum (zaplecze i podłoże religii)

- bezpośrednie
  - uroczysta postawa, gest, nastrój i mina, wyrazem szczególnej ważności rzeczy, uroczyste gromadzenie się i skupienie modlącej się gminy wyraża więcej niż wszystkie słowa i negatywne nazwy, które na to wymyśliliśmy.
  - głos żywy (vox viva)
  - „duch w sercu" (conformem esse verbo, M. Luter)
- pośrednie
  - strach (tremendum)
  - wzniosłość (okazałość)
  - „Cud jest najukochańszym dzieckiem wiary" (mysteriosum, mirum)
  - niezrozumiałość (alleluja, kyrie elejson, sela); starocerkiewnosłowiański, hebrajski, arabski

Środki wyrazu numinosum w sztuce

Środki wyrazu numinosum (zaplecze i podłoże religii)

- magiczne symbole, emblematy, arabeski, kreski: sztuka taoistyczna, buddystyczna
- Buddyzm mahajanistyczny, Budda z jaskiń Long-Men z okresu Tang
- Zachód: najbardziej numinotyczny — gotyk (wieża katedry w Ulm)
- Wilhelm Worringer, Probleme der Gotik, 1881: gotyk wywodzony z magii
- środki negatywne, teologia apofatyczna: ciemność i milczenie (półmrok wysokich katedr)
- próżnia i przestrzenna pustka (pustynia, step, grobowce cesarzy z dynastii Ming koło Nankinu i Pekinu)

Budda z jaskiń Long-Men

Budda z jaskiń Long-Men z dynastii Tang (VI-IX w.), Henan

Katedra w Ulm

Katedra w Ulm (XIV w.), 161 m wys.

Grobowce z dynastii Ming

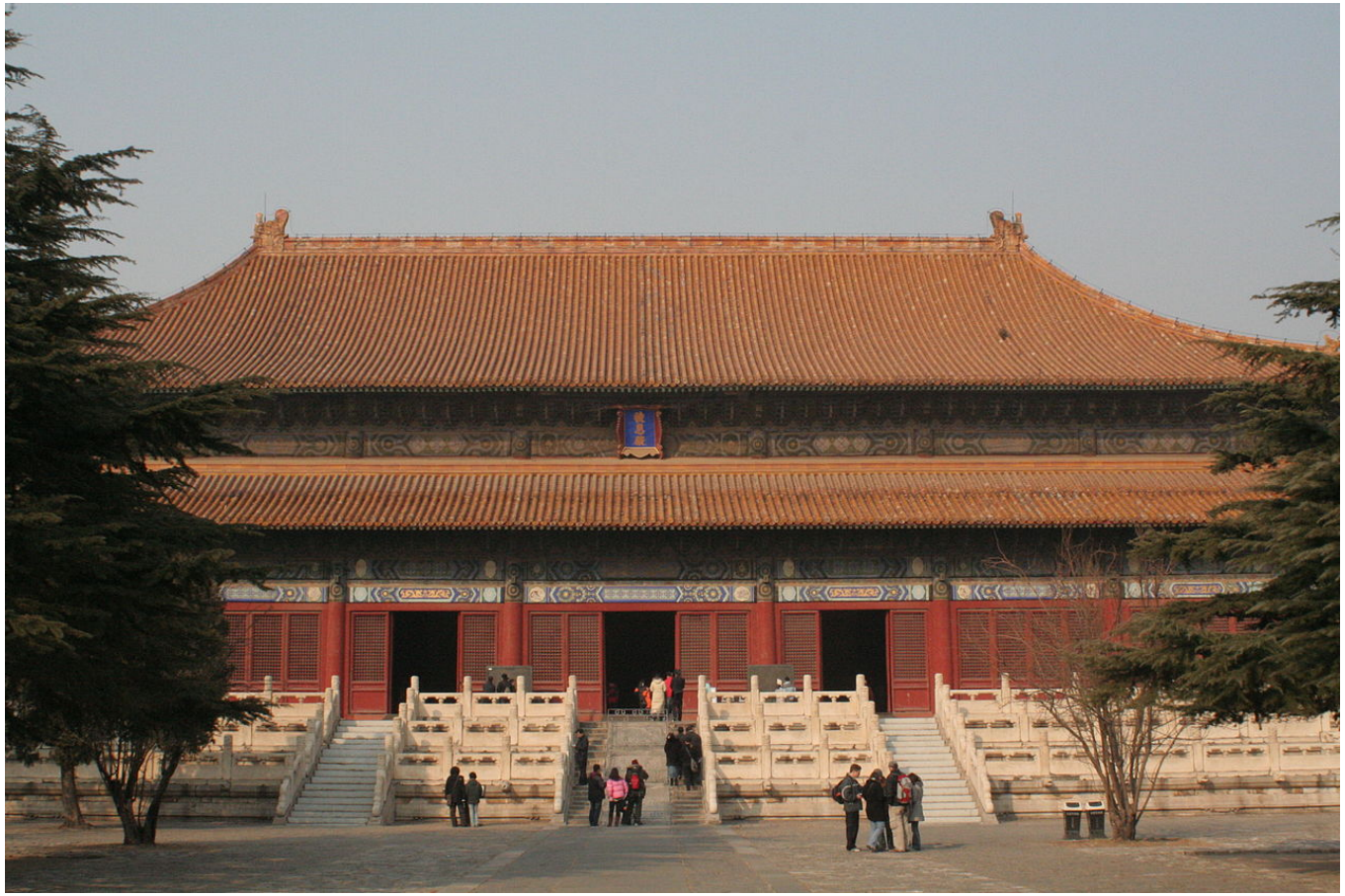

Grobowce z dynastii Ming (XV-XVII w.), Pekin

Grobowce z dynastii Ming

Grobowce z dynastii Ming (XV-XVII w.), Pekin

Grobowce z dynastii Ming

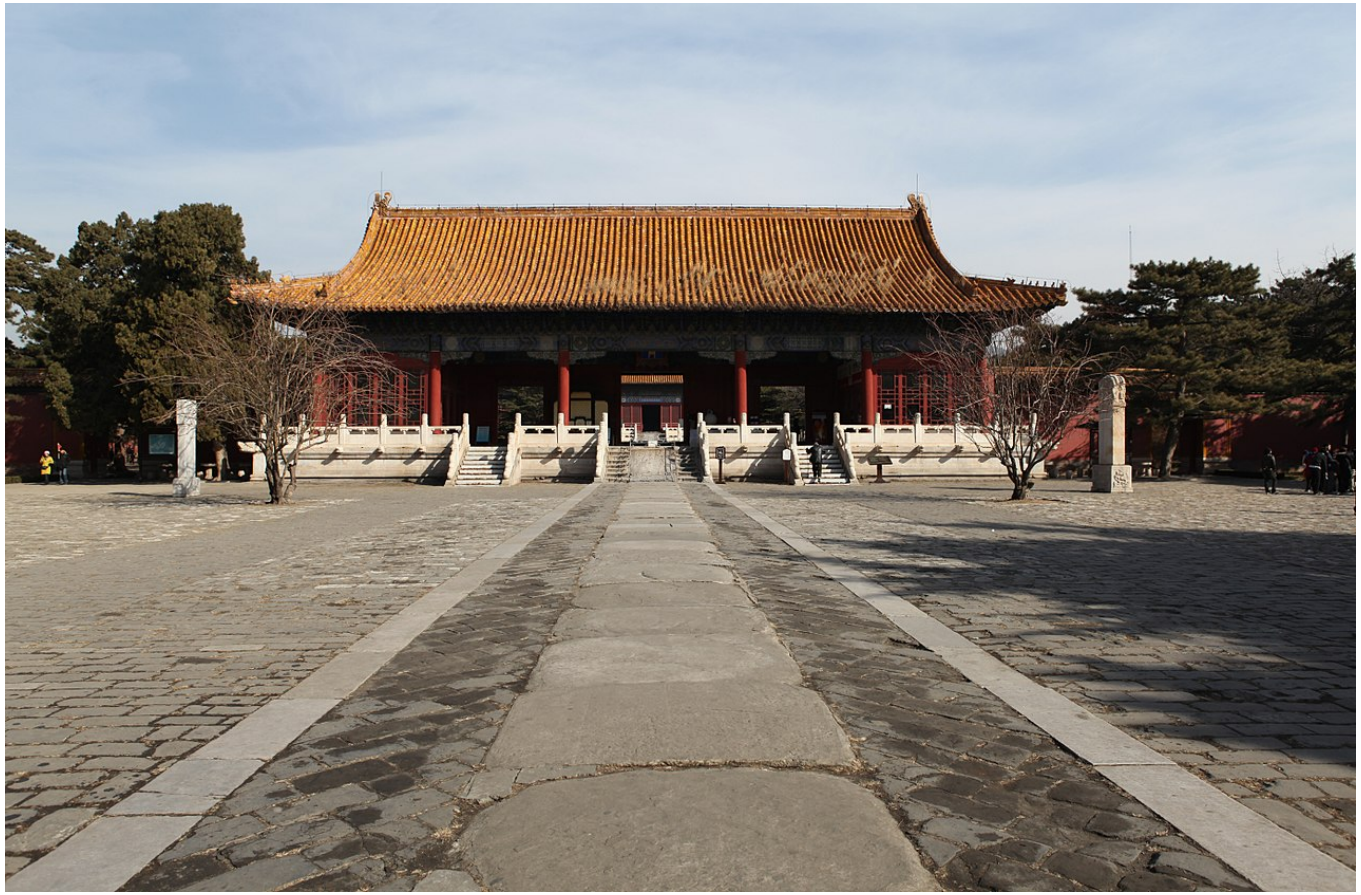

Grobowce z dynastii Ming (XV-XVII w.), Pekin

Wnętrze grobowca z dynastii Ming

Wnętrze grobowca z dynastii Ming (XV-XVII w.), Pekin

Słowo jarmarczne

Słowo jarmarczne

Michaił Bachtin (1895-1975): język familiarno-jarmarczny

- karnawał (carnevale, pożegnanie z mięsem; stpol. mięsopust)
- zdrobnienia, przezwiska, żartobliwe obelżywości, poklepywanie po ramieniu, po brzuchu, rozluźnienie etykiety językowej, nieprzywoitości
- tonacja: śmiech karnawałowy
- światopogląd karnawałowy: przejście od starego do nowego, od śmierci do narodzin, odrodzenie
- nieoficjalność, swoboda: święto głupców, święto osła
- czas: dni świąt (jarmark w Lyonie: cztery razy w roku po 15 dni)
- miejsce: plac miejski

Jarmarczne gatunki mowy

Jarmaczne gatunki mowy

- przekleństwa w dużych ilościach, długie i złożone
- zaklęcia, przysięgi
- klątwy, obelgi
- gadki, dysputy, farsy
- jarmarczne nawoływania
- groteskowe, jarmarczne pochwały-obelgi

Jarmarczne treści

- organy dołu cielesnego, choroby, ułomności
- wesoła materia świata: to co się rodzi, umiera i samo rodzi, pochłania i jest pochłaniane, rośnie, pomnaża się; łono i mogiła
- obrazy biesiadne, zwycięskie spożywanie, parodystyczna trawestacja Ostatniej Wieczerzy, parodia sacra (François Rabelais)
- ciało, które spółkuje, wydala, obżera się; organy płciowe, brzuchy, kał, mocz, choroby, nosy, mordy, gestykulacja

Język nieoficjalny

- w języku nieoficjalnym brak określeń neutralnych, zawsze (ambiwalentna) pochwała lub potępienie
- archaiczna ambiwalencja wszystkich słów i wyrażeń

Literatura

1. Michaił Bachtin, Twórczość Franciszka Rabelais'go a kultura ludowa średniowiecza i renesansu, przeł. A.i A. Goreniowie, Kraków 1975.
2. Gerardus van der Leeuw, Fenomenologia religii, przeł. Jerzy Prokopiuk, Warszawa 1997.
3. Rudolf Otto, Świętość. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych, przeł. Bogdan Kupis, Warszawa 1999.